

GAZIANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Üniversite Öğrencilerinin Motivasyonel Dindarlık Düzeylerinin Yaş ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi

Analysis of the Motivational Religiosity Levels of University Students by Age and Gender Variables

Berrin GÜNER^{a*}

^aDr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Uygulamalı Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Aydın / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0003-4801-4332

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 7 Nisan 2021

Kabul tarihi: 23 Eylül 2021

Anahtar Kelimeler:

Üniversite öğrencileri,
Motivasyonel dindarlık,
Yaş gurubu,
Cinsiyet

ARTICLE INFO

Article History:

Received April 7, 2021

Accepted September 23, 2021

Keywords:

University students,
Motivational religiosity,
Age group,
Gender

ÖZ

Yapılan bu çalışmada üniversite öğrencilerinin yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre motivasyonel dindarlık düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmaya Adnan Menderes Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim gören 288 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin dindarlık düzeylerinin belirlenmesinde "Motivasyonel Dindarlık Ölçeği" kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 22.0 programı frekans analizi, Independent t test ve OneWay ANOVA analizlerinden faydalanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda üniversite öğrencilerinde motivasyonel dindarlık düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yaş grubu değişkenine göre ele alındığı zaman üniversite öğrencilerinin motivasyonel dindarlık düzeylerinin yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0.05$). Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin motivasyonel dindarlık düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0.05$). Elde edilen bulgulara göre erkek öğrencilerin motivasyonel dindarlık düzeylerinin kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, üniversite öğrencilerinde motivasyonel dindarlık düzeyinin yüksek olduğu ve dindarlık düzeyi üzerinde cinsiyetin önemli bir belirleyici olduğu söylenebilir.

ABSTRACT

In this study conducted, it was aimed to compare the motivational religiosity levels of university students according to age and gender variables. 288 students who study at different faculties of Adnan Menderes University participated in the study. 'Motivational Religiosity Scale' was used to determine the religiosity levels of the students who participate in the study. In the analysis process of the data obtained, frequency analysis, Independent t test and One Way ANOVA analyses were used in SPSS 22.0 program. At the end of the study, it was determined that the motivational religiosity level was high among university students. When handled according to the age group variable, it was found that the motivational religiosity levels of university students did not differ significantly according to age groups ($p>0.05$). When considered according to the gender variable, it was determined that the motivational religiosity levels of the students showed a significant difference according to their gender ($p<0.05$). According to the findings obtained, it was found that the motivational religiosity levels of male students were higher than female students. As a result, it can be said that the motivational religiosity level is high among university students and gender is an important determinant on the level of religiosity.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: berringuner@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

Religion, which is one of the important elements of social life, is a system that aims to direct individuals to the path of divine teachings and is basically about the individual. Within this structure, which is based on the thinking and behavior of the individual, it is aimed to develop and mature the person with his abilities. Religion is a system that has a social aspect as well as being individual. Thanks to religion, individuals gather together, value common teachings and principles, experience the same feelings, display similar attitudes, and make sense of social events and phenomena in the same way (Çekin, 2013: 246).

Religious attitudes, like other attitudes, are brought to the individual by the family and social environment of which they are a part (Doğan, 2007: 1; Arslan, 2009: 81). In this context, religious attitudes are affected by the demographic characteristics of people. Studies in the literature (Aydın, 2017: 89; Kavas, 2013: 1) reveal that religious attitudes and beliefs differ according to socio-demographic variables. When a person develops a religiously positive attitude, he gets closer to religion and shapes his life according to different principles other than religion, while when he shows a negative attitude, he moves away from religion and shapes his life according to different principles other than religion (Aydın, 2017: 90). For this reason, determining, determining people's religious attitudes and examining the variables that affect religious attitudes have an important place in understanding human behavior.

In this study, the "Scanning Model" was used. In studies conducted according to the scanning model, researchers develop hypotheses for the questions they want to find answers to, and test the hypotheses with findings obtained from questionnaires or scales. In addition, studies carried out according to the screening model are widely used to examine the characteristics of large sample groups according to some variables (age, gender, etc.) (Can, 2014: 8). In this study, it was aimed to examine the motivational religiosity levels of university students according to age group and gender variables.

A total of 288 students, 135 women and 153 men, studying at different faculties of Adnan Menderes University in 2020-2021, participated in this study voluntarily. A personal information form was used to determine the distribution of university students participating in the study by age groups and gender. The "Motivational Religiosity Scale" developed by Grom, Hellmeister and Zwingmann (1998) and translated into Turkish by Apaydın (2010) was used to determine the level of religiosity of the university students participating in the study. The scale has a 5-Likert type structure and the responses to the scale items are graded between strongly disagree (1) and strongly agree (5). The scale consists of a total of 20 items and two sub-dimensions. Scale sub-dimensions are "Relationship with God as a Source of Power and Trust" and "Prosocial and Religious-Intellectual Responsibility". In the Turkish validity and reliability study of the scale, the internal consistency coefficient was found as 0,967 (Yıldırım and Gürsu, 2021: 34). In this study, the Cronbach's Alpha value in the relationship with God sub-dimension of the Motivational Religiosity Scale as a source of power and trust was found as 0,940, Cronbach's Alpha value in the prosocial and religious-intellectual responsibility sub-dimension, and Cronbach's Alpha value in the total of the 0,901 scale was found to be 0,958.

The analysis of the data collected within the scope of the research was made using the SPSS 22.0 program. One Way ANOVA analysis was used to compare the scale scores by age group, while the Independent Samples T test was used for the comparison of gender.

At the end of this study, it was determined that the level of motivational religiosity and the mean scores for sub-dimensions of university students were at a high level. Besides Turkey in themselves religious people in many studies done on this issue and reached the finding that as Muslim (Yılmaz, 2016: 2; Baynal, 2015: 213), the religious life of the people of religiosity level is determined to be a factor affecting religious worship. In this context, it is seen that the findings obtained are in parallel with the literature. One of the main reasons that the University of motivational high levels of religiosity students from primary education in Turkey and considered that administration of religious education in religious teachings or the emphasis on the traditional family structure.

One of the main reasons behind the moderate and low level of religious worship of the students participating in the study is the low level of religiosity of the students, even though they define themselves as Muslim. It was found that the motivational religiosity levels of the students participating in the study did not differ significantly according to age groups. It can be thought that the reason for the emergence of this result is that the religious attitudes and views of the students participating in the study have become evident by their developmental stages.

In this study, it was found that the motivational religiosity levels of male and female students differ significantly, and according to the results, it was found that the motivational religiosity levels of male students were higher than female students.

In conclusion, at the end of this study, in which the level of motivational religiosity of university students was examined according to age and gender variables, it was found that the motivational religiosity levels of the students were high, the motivational religiosity levels of the male students were higher when compared to the female students, whereas the motivational religiosity levels of the students were found to be significant according to the age group variable.

Giriş

Arapçada din sözcüğü "d, y, n" fiil kökünden oluşan izlenen yol, adet, usul, inanma, itaat etme, mükafat, ceza, huy, mezhep, kanun, şeriat gibi anlamlara karşılık gelmektedir. Batı dillerinde ise din kavramının kökeni Latince "religere" veya "religare" sözcüklerinden gelmektedir. "religare" sözcüğü insanların din vasıtası ile Tanrı'ya ve kendilerine bağlılık duymaları, "religere" sözcüğü ise bir davranışı dikkatli ve devamlı olarak yapmak ve bu sebeple yapılan ayin ve ibadet anlamına karşılık gelmektedir (Gürhan, 2010: 12). Din toplumsal alanda değerler, semboller, imgeler vasıtası ile açığa çıkmakta ya da bu öğeler kapsamında sosyalleşmektedir. Tutum, davranış ve dini inançlar ise, kişinin sosyalleşmiş dini kültür öğeleri ile oluşan etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bireyin toplumun dini bileşenlerini benimsemesi bir öğrenme süreci içerisinde meydana gelmektedir (Çoştı, 2009: 70). Diğer bir ifadeyle insanların dini tutum ve görüşleri, içinde bulunduğu toplumun yaşam koşullarından ve inançlarından etkilenmekte, insanlar içinde buldukları toplumun dini normlarına uygun bir dini tutuma sahip olmaktadır.

Din, insan yaşamının en önemli unsurlarından biri olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla dini kültür ve inançlar birbirlerinden son derece farklı olsa da, tarihte bilinen tüm topluluklar bir inanç sistemi veya dini, yaşamlarına dâhil etmiş ve yaşamlarını bu şekilde sürdürmeye çalışmışlardır (Aydın, 2017: 90). Günümüzde de din, sosyal yaşamın dikkat çeken öğelerinden birisidir. Kavramsal açıdan dinin medenî yaşamdaki etkisi, toplum içinde ve toplum bilimlerinde ilgi uyandırmaya devam etmektedir. Bunun temel nedenlerinin başında din olgusunun toplumsal yapıyı etkileyen bir konu olması yatmaktadır. Nitekim tarihsel süreç içerisinde her dinin yeni fikirlerin ortaya çıkmasına katkı sağladığı ve insan davranışlarını değiştirdiği görülmektedir (Abuza, 2011: 147). Literatürde yer alan bilgiler değerlendirildiğinde din olgusunun insan yaşamında önemli bir yere sahip olduğu, bunun yanında dinin bireysel bir olgu olmaktan ziyade insanları bir araya getirme gücüne sahip toplumsal bir olgu olduğu söylenebilir.

Makro düzeyde bir bakış açısıyla din; değerler, etik kodlar ve davranış kurallarını kuşaktan kuşağa aktaran temel bir toplumsal kurum olma özelliğine sahiptir (Giddens ve Sutton, 2013: 737). Tarihsel süreçte her toplumun kendine ait bir dini var olmuştur. Aslında nerede bir toplum varsa orada din vardır denilebilir. Her ne kadar günümüz modern toplumunda kentleşmenin yol açtığı dönüşümlerle beraber dinin toplumsal fonksiyonunu yitireceği varsayımı gündeme gelse de metropollerde yaşayan bireylerin yeniden dine yöneldikleri gözlenmiştir. Kent yaşamının aşırı bireyci yönü, yalnızlaştırdığı insanlar için dini yeniden önemli bir sığınak haline getirmiştir (Güneş, 2014: 155).

Din, bireyin sosyal davranışları üzerinde ciddi bir etkidir. Din olgusunun kişi üzerindeki etkisi, önemli oranda kişinin içinde bulunduğu toplumun sosyo-dini yapısı ile alakalıdır. Zira din ile alakalı bilgiler, genel olarak soyut terimler olmaktan çok zorunlu olarak imge ya da sembol vasıtası ile verilmektedir. Bazı sembol ya da imgelerle sosyal çevrede ortaya çıkmamış bir dinin, bireyler üzerinde toplumsal etkisinden söz edilemez. Dolayısıyla, din toplumsal çevrede değerler, semboller, imgeler vasıtası ile oluşmaktadır. İlerleyen süreçte insanların söz konusu imgelere yönelim düzeylerine göre din tipolojileri ortaya çıkmaktadır. Bireyin toplumsal çevrede ortaya çıkmış ve kurumsal hale gelmiş dinle ilişkisi, yalnızca bir toplumsallaşma süreci kapsamında gelişim sergilemektedir (Çoştı, 2009: 1). Bir başka deyişle dini yaklaşımlar da diğer davranışlarla beraber sosyalleşme döneminde ortaya çıkmaktadır. Zamanla bu tutumlar bireyin karakterini meydana getirmektedir. Birey, kendi karakterini yaratırken mevcut toplumun dini kültürünü kabullenir ya da reddeder veya dini konulardan tümüyle ilgisiz bir yaklaşım sergiler. Dini yaklaşımlar da diğer tutumlar gibi kişiye hem ailesi hem de sosyal çevre tarafından aşılansaktadır (Arslan, 2009: 81; Doğan, 2007: 1). Bu bağlamda dini tutumların bireylerin demografik niteliklerinin etkisinde kaldığını söylemek mümkündür. Literatürde mevcut araştırmalar da

(Kavas, 2013: 1; Aydın, 2017: 89) dini inanç ve tutumların sosyo-demografik faktörlere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Bir kişinin mensup olduğu dinle duygusal, düşünsel ve davranışsal açıdan ilgili olması dindarlık olarak tanımlanmakla birlikte akademik anlamda bir tanımın ortaya konulması pek de kolay gözükmemektedir. Dindarlığın çok boyutlu bir yapıda olması pek çok soruyu da içerisinde barındırmaktadır. Örneğin; kimlere dindar denir, farklı dindarlık tipleri var mıdır, dindar sayılabilmek için temel kriterler nelerdir? sorularının açık ve net cevapları bulunmamaktadır (Yapıcı, 2012: 60). Glock ve Lenski dindarlığın çerçevesini çizebilmek için dindarlığın çok boyutlu olarak ele alınması fikrini ileri sürmüşlerdir (Baynal, 2015: 207). Dindarlığın bu çok boyutluluğu bireylerin dindarlık tanımlamalarına da yansımaktadır. Dinî sorumluluklarını tam olarak yerine getirmeyen bazı kimseler yalnızca Tanrı'ya olan inancından ötürü kendilerini dindar olarak tanımlamaktadırlar. Buna karşın dinî sorumluluklarını fazlasıyla yerine getiren bazı kimseler de yalnızca düşüncelerinden dolayı kendilerini isyankâr ya da günahkâr olarak görebilmektedirler (Horozcu, 2010: 210-211). Gençlik dönemi kişinin zihninde neden, niçin ve nasılların sorulmaya başlandığı, kendini oluşturma ve geliştirme çabası içeren çalkantılı bir dönemdir. Yaşamı sorguladığı ve aynı zamanda benlik oluşturma kaygısı yaşadığı bu dönemde genç için din, pek çok duygusal ve sosyal arzusunu giderme konusunda güdüleyici bir rol oynamaktadır. Bu süreçte genç birey, dinî ibadetleri yerine getirmese dahi kendisini dindar olarak tanımlayabilmektedir. Zira; din, duygusal ve sosyal olarak kendisini güdülerken, toplumsal aidiyet duygusunu sağlar ve toplumsal statüsünü belirlemeye de yardımcı olur (Kıınter, 2008: 39-40).

Gençlerin dini yaklaşımlarının tespit edilmesi ve dini davranışları etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi insan davranışlarını anlama noktasında oldukça önemlidir. Kavas'a (2013: 2) göre de hayatın anlamlı hale gelmesi noktasında son derece önemli bir etkisi bulunan dini yaklaşımlar, bireyin hayatına yön verirken, çeşitli davranış ve tutumların ortaya konulmasında oldukça önemlidir. Dolayısıyla bireyin dine dayalı yaklaşımlarının ortaya çıkış ve gelişim sürecinin incelenmesinin yanında günümüz toplumunda insanların dini yönelimlerini etkileyen faktörlerin incelenmesi önemli bir konudur. Alan yazında mevcut araştırmalarda da (Tetik, 2020: 135; Kılavuz, 2005: 41; Baynal, a.g.m.: 206; Abanoz, 2020: 119) genel olarak erişkinlerin veya çocukların dinî yaklaşımlarını etkileyen faktörlerin değerlendirildiği araştırmalar dikkati çekmekte, üniversite öğrencilerinde dinî yaklaşımlara etki eden bileşenlerin değerlendirildiği araştırmaların kısmen daha kısıtlı olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi dini tutum ve görüşlerin şekillendiği dönemlerin başında çocukluk ve gençlik yılları gelmektedir. Bu nedenle gençlerde dini tutum ve davranışlar ile dindarlık düzeyini etkileyen faktörlerin iyi bilinmesi gençlerin hayata bakış açılarını etkileyen unsurların da öğrenilmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda yapılan bu araştırmada üniversite öğrencilerinin motivasyonel dindarlık düzeylerinin yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Metot

Bu bölümde araştırma modeline, araştırmanın analiz sürecinde ve veri toplama aşamasında kullanılan yöntemlere, bunun yanında araştırma grubuna ilişkin bilgilere değinilmiştir.

Araştırma Modeli

Yapılan bu araştırmada literatürde özellikle betimsel çalışmalarda sıklıkla kullanılan tarama modelinden faydalanılmıştır. Bu çalışma modeline göre yürütülen bilimsel çalışmalarda araştırmacılar cevap almak istedikleri sorularla ilgili hipotezler ortaya koymakta, hipotezleri ölçeklerden ya da anketlerden ulaşılan veriler doğrultusunda test etmektedir. Yapılan bu araştırmanın hipotezleri "Üniversite öğrencilerinin motivasyonel dindarlık düzeyleri yaş

gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir” ve “Üniversite öğrencilerinin motivasyonel dindarlık düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir” şeklinde belirlenmiştir. Bunun yanında tarama modeline göre yapılan araştırmaların, büyük örneklem gruplarının çalışma kapsamındaki niteliklerinin birtakım faktörlere göre (cinsiyet, medeni durum, yaş grubu vb.) incelenmesinde de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Can, 2014: 8). Bu çerçevede yapılan bu araştırmada da üniversite öğrencilerinin motivasyonel dindarlık oranlarının yaş grubu ve cinsiyet faktörlerine göre ele alınması hedeflenmiştir.

Araştırma Grubu

Yapılan bu çalışma 2020-2021 Eğitim- öğretim döneminde Adnan Menderes Üniversitesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerle yapılmıştır. Çalışmaya 153 erkek ve 135 kadın olmak üzere toplam 288 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Araştırma grubunun belirlenme aşamasında literatürde yer alan çalışmalarda yaygın olarak kullanılan tesadüfi örneklem seçim yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmaya dâhil olan öğrencilerin demografik niteliklerine yönelik veriler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcı Bilgileri

Değişken	Alt değişken	f	%
Yaş grubu	18-20 yaş	122	42,4
	21-23 yaş	114	39,6
	24-26 yaş	52	18,1
Cinsiyet	Kadın	135	46,9
	Erkek	153	53,1

Araştırmaya katılanların öğrencilerin %42,4’ü 18-20 yaş grubunda, %39,6’sı 21-23 yaş grubunda, %18,1’i 24-26 yaş grubundadır. Katılımcıların %46,9’u kadın, %53,1’i erkektir. Elde edilen bu sonuçlara göre araştırmaya katılan bireylerin büyük bir bölümünün erkek katılımcılardan ve 18-24 yaş aralığında bulunan bireylerden meydana geldiği görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin yaş gruplarının ve cinsiyetlerine göre dağılımlarının belirlenmesi amacıyla kişisel bilgi formundan yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılmış olan kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin belirlenmesinde Grom ve diğerleri (1998) tarafından geliştirilmiş olan “Motivasyonel Dindarlık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin Apaydın (2010) tarafından Türkçe tercümesi yapılmış, Uysal ve diğerleri (2014) ise ölçeği Türkçe’ye uyarlamış, geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapmıştır. Ölçek 5’li Likert türünde bir yapıya sahip olup, ölçek maddelerine verilen yanıtlar, kesinlikle katılmıyorum (1) ile kesinlikle katılıyorum (5) arasında derecelendirilmektedir. Ölçek toplam 20 madde ve iki alt boyuttan meydana gelmektedir. Ölçek alt boyutları “Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı ile İlişki” ve “Sosyal ve Dini-Entelektüel Sorumluluk” şeklindedir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında iç tutarlık katsayısı ,967 olarak bulunmuştur (Yıldırım ve Gürsu, 2021: 34). Bu çalışmada ise Güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki alt boyutunda Cronbach’s Alpha değeri ,940 olarak bulunmuştur. Sosyal ve dini-entelektüel sorumluluk alt boyutunda Cronbach’s Alpha değeri ,901 ölçeğin toplamında ise Cronbach’s Alpha değeri ,958’dir.

İstatistiksel Analiz

Araştırma kapsamındaki veri analizleri SPSS 22.0 programında yapılmıştır. Ölçek puanlarının yaş grubuna göre farklılıklarının incelenmesinde OneWay ANOVA analizi kullanılmıştır. Ölçek puanlarının cinsiyete göre farklılıklarının incelenmesinde ise Independent Samples T test kullanılmıştır. Ölçek alt boyutlarının ortalama puanlarının belirlenmesinde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Tablo 2: Katılımcıların Motivasyonel Dindarlık Ölçeği Puan Ortalamaları

Alt boyutlar	N	X	Ss
Güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki.	288	4,61	,499
Prososyal ve dinî-entelektüel sorumluluk.	288	4,59	,543
Motivasyonel dindarlık toplam.	288	4,60	,499

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinde alt boyutlarda ve toplam ölçek puanında ortalama puanların yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 2’de yer alan bu bulgular ışığında araştırmaya katılan bireylerin motivasyonel dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ülkemizde bu konuyla ilgili yapılmış benzer araştırmalarda da gerek farklı yaş gruplarındaki kişilerin gerekse yükseköğrenim düzeyi öğrencilerinin dini tutumlarının yüksek olduğu, dini tutum ve bilgilerin ortaya çıkmasında aile ve yakın toplumsal çevrenin önemli bir etkisinin bulunduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bunun yanında Türkiye’de bu konuda yapılan birçok çalışmada insanların kendilerini dindar ve Müslüman olarak tanımladıkları görülmüş, dindarlık düzeyinin insanların dinî yaşayışlarını ve dinî ibadetlerini etkileyen bir unsur olduğu belirlenmiştir. Dursun (2020: 40) bu konuda yürüttüğü bir çalışmada üniversite öğrenimi gören öğretmen adaylarında sosyo-demografik faktörlerin dini tutumlar üzerindeki etkilerinin incelenmesini amaçlamıştır. Çalışmanın sonunda öğretmen adaylarında hem dindarlık düzeyi ve dini yönelimin hem de dini gruplara üye olma düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur. Akbaş-Özer (2019: 58) tarafından yetişkin bireyler üzerinde gerçekleştirilen bir başka çalışmada dini tutumların bazı değişkenler ışığında incelenmesi amaçlanmış, çalışma 321 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Çalışmanın sonunda yetişkin bireylerin %9,67’sinin kendini çok dindar, %25,8’inin ise dindar olarak tanımladığı tespit edilmiştir. İmamoğlu ve Yavuz (2011: 205) tarafından yürütülen ve üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmada da üniversite gençliğinde dini tutumlar ile umutsuzluk düzeyini etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonunda üniversite gençliğinde umutsuzluk düzeyinin düşük, dini tutumların ise yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Çoştu (2009: 141) tarafından yürütülen çalışmada toplumsallaşma sürecinde kadın ve erkeklerin dini yönelimlerini ve tutumlarını etkileyen unsurların incelenmesi amaçlanmış, çalışmada hem kadın hem de erkeklerde dini tutum düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur. Karabağ (2019: 532) tarafından yapılan çalışmada farklı branşlarda görev yapan öğretmenlerin dini tutum düzeylerinin sosyo-demografik değişkenler ışığında incelenmesi amaçlanmıştır. İlkokul, ortaokul ve lise kademelerinde görev yapan öğretmenler üzerinde yürütülen çalışmaya 909 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin dini tercihlerinin birbirinden farklı olmakla beraber dini tutum düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Güllü (2003: 1) tarafından yapılan araştırmada Almanya’da yaşayan üçüncü nesil Türk gençlerinde dini tutum ve dindarlık düzeyi ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi

amaçlanmıştır. Araştırma 16-24 yaş aralığında yer alan 200 genç birey üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın sonunda gençlerin %43,6 gibi önemli bir bölümünün kendisini orta düzeyde dindar olarak tanımladıkları tespit edilmiştir. Yılmaz (2006: 1) tarafından yapılan çalışmada lise öğrencilerinde dindarlık düzeyi ile ilişkili faktörlerin incelenmesi amaçlanmış, araştırmaya 400 ortaöğretim öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın sonunda öğrencilerin dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Baynal (a.g.m.: 213) tarafından yapılan ve yetişkin bireyler üzerinde yürütülen çalışmada dindarlık düzeyinin incelenmesi ve dindarlık düzeyi üzerinde belirleyici olan unsurların incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma 300 yetişkin birey üzerinde yürütülmüş, çalışmanın sonunda katılımcıların %5,3 gibi önemli bir bölümünün kendisini dindar olarak, %39'unun ise çok dindar olarak tanımladığı tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde farklı yaş ve meslek grupları üzerinde birçok çalışma yapıldığı, elde edilen sonuçlara göre yetişkin bireylerde dindarlık düzeyinin genel olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Yukarıda farklı yaş gruplarında yer alan bireyler üzerinde gerçekleştirilen araştırma bulguları değerlendirildiği zaman, yapılan bu çalışmada elde edilen bulguların literatürle benzerlik sergilediği görülmektedir. Üniversite öğrencilerinde motivasyonel dindarlık düzeyinin yüksek olmasının temel nedenlerinin başında Türkiye’de ilköğretim kademesinden itibaren din eğitimi verilmesinin ve geleneksel aile yapısında da dinî öğretilere önem verilmesinin yer aldığı düşünülebilir. Literatürde mevcut araştırmalarda da (Novruzova, 2012: 3; Gürhan, 2016: 3; Yakut, 2016: 6; Çolak, 2006: 1; Ferşadoğlu, 2010: 1; Kaya ve Aydın, 2011: 15) dini davranış ve düşüncelerin toplum yapısı ile doğrudan alakalı olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu noktada yapılan bu çalışmada da öğrencilerin dinî ibadetleri gerçekleştirme oranlarının düşük ve orta seviyede olmasının altında yer alan sebeplerin başında öğrencilerin her ne kadar kendilerini Müslüman olarak tanımlasalar da dindarlık oranlarının düşük olmasının yattığı düşünülebilir.

Tablo 3: Katılımcıların Ölçek Puanlarının Yaş Grubu Açısından Karşılaştırılması

Alt boyut	Yaş	N	X	Ss	F	P
Güç ve güven kaynağı olarak tanrı ile ilişki.	18-20 yaş	122	4,54	,520	2,383	,094
	21-23 yaş	114	4,68	,441		
	24-26 yaş	52	4,60	,553		
Prososyal ve dinî-entelektüel sorumluluk.	18-20 yaş	122	4,51	,572	2,477	,086
	21-23 yaş	114	4,66	,492		
	24-26 yaş	52	4,62	,566		
Motivasyonel dindarlık toplam.	18-20 yaş	122	4,53	,518	2,560	,079
	21-23 yaş	114	4,67	,448		
	24-26 yaş	52	4,60	,542		

Tablo incelendiğinde, 18-20 yaş grubundaki üniversite öğrencilerinin alt boyut ve toplam ölçek puan düzeylerinin 21-23 yaş ve 24-26 yaş grubundakilere göre düşük olduğu görülürken araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin motivasyonel dindarlıklarının yaş grupları açısından anlamlı seviyede farklılaşmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bu bulgular çevresinde üniversite öğrencilerinde motivasyonel dindarlık düzeyinin yaş faktörüne göre değişkenlik göstermediği

görülmektedir.

İnsanların yaş gruplarına göre hayat görüşlerinin değişmesi, buna bağlı olarak dini tutum ve görüşlerinin değişiklik göstermesi muhtemel bir durumdur. Yapılan bu çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin motivasyonel dindarlık düzeylerinin yaş gruplarına göre anlamlı farklılık sergilemediği bulunmuştur. Bu neticenin elde edilmesinin altında araştırmaya dâhil olan öğrencilerin gelişim dönemleri itibarıyla dinî tutum ve görüşlerinin belirginleşmiş olmasının yer aldığı düşünülebilir. Buna karşılık alan yazında mevcut bazı araştırmalarda dini davranış ve düşüncelerin yaş faktörüne bağlı olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Baynal (a.g.m.: 215) tarafından bu konuda yapılan bir çalışmada yetişkin bireylerde demografik faktörlere göre dindarlık düzeyinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada katılımcılar yaş gruplarına göre 21-30 yaş, 31-45 yaş ve 46-60 yaş olmak üzere üç farklı yaş grubuna ayrılmıştır. Araştırmanın sonunda 46-60 yaş grubundaki bireylerin dindarlık düzeylerinin 31-45 yaş aralığında yer alan katılımcılardan daha yüksek olduğu ve grupların dindarlık düzeyleri arasındaki söz konusu farklılığın anlamlı olduğu bulunmuştur. Kavas (2013: 12) tarafından yürütülen ve yetişkin bireyler üzerinde gerçekleştirilen diğer bir çalışmada yaş gruplarına göre yetişkin bireylerde dini tutum düzeyinin farklılaştığı bulunmuş, 41-61 yaş aralığındaki bireylerin dini tutum düzeylerinin 22-40 yaş aralığında yer alan bireylerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürde yer alan ve katılımcıların yaş gruplarına göre dini tutumlarının incelendiği bu çalışmada ulaşılan bulguların çalışma sonuçları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Literatürde yer alan ve farklı yaş gruplarında bulunan yetişkin bireyler üzerinde gerçekleştirilen bazı araştırma sonuçları ise dini tutum ve görüşlerin yaş faktörüne göre değişmediğini göstermektedir. Doruk (2019: 46)'un ortaya koyduğu çalışmada bireylerin yaş gruplarına bağlı olarak sosyalleşme döneminde çeşitli tecrübeler edindikleri, bununla birlikte dini eğilim ve tutumlarının yaşa bağlı olarak çeşitlilik göstermesinin beklenen bir durum olduğu tespit edilmiştir. Bazı çalışmalarda ise dini yaklaşım ve davranışların yaş grubu faktörüne bağlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dursun (2020: 40) tarafından bu konuda yapılan bir çalışmada dindarlık düzeyinin demografik değişkenler ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmış, çalışmada yaş ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Balcı-Arvas (2018: 51) tarafından gerçekleştirilen çalışmada evli bireylerde dini davranışların demografik faktörlere göre incelenmesi amaçlanmış, çalışmada yaş gruplarına göre ele alındığı zaman evli bireylerin bazı dini davranışları sergileme düzeylerinin yaş gruplarına göre farklılaşmadığı görülmüştür. İnce (2019: 59) tarafından yapılan diğer bir çalışmada 21-35 yaş, 36-50 yaş ve 61-65 yaş gruplarında yer alan bireylerin motivasyonel dindarlık düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmış, çalışmanın sonunda katılımcılarda motivasyonel dindarlık düzeyinin yaş faktörüne göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Literatürde bu konuda yapılan çalışmalar arasında paralellik olmamasının temelinde çalışmaların farklı coğrafi bölgelerde ve farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip yörelerde yaşayan bireyler üzerinde yapılmasının yattığı düşünülebilir. Nitekim bu konuda yapılan araştırmalarda da insanların yaşadıkları ve yetiştikleri coğrafi bölge özelliklerinin dinî tutum ve görüşlerin şekillenmesinde belirleyici olduğu belirtmektedir (Gülen, 2007: 98). Yaşanılan bölgeye göre insanların dindarlık düzeylerinin bazı farklılıklar göstermesinin temel nedenlerinin başında yaşanılan bölgedeki bazı unsurların dindarlık üzerinde belirleyici olması gösterilmektedir. Örneğin; gelir gider dengesizliğinin bulunduğu, doğal kaynakların adil bir biçimde paylaşılmadığı, ticari hayatın da bozuk ve ölçsüz olduğu bir yerde yaşayan bireylerde ahlaki konularda eksiklik ve bozukluklar görülmesi muhtemel bir durumdur. Benzer şekilde insanların yaşadıkları bölgedeki sosyo-ekonomik ve kültürel yapının olumlu özelliklere sahip olması bireyin dini tutum ve görüşlerini olumlu yönde etkilemektedir (Kurt, 2009: 15). Bu noktada gençlerde yaş faktörüne göre dindarlık düzeyinin ele alınacağı çalışmalarda gençlerin

yaşadıkları coğrafi bölgelerin demografik, ekonomik ve kültürel özelliklerinin de dikkate alınması gerektiği söylenebilir.

Tablo 4: Katılımcıların Ölçek Puanlarının Cinsiyetlerine Açısından Karşılaştırılması

Alt boyut	Cinsiyet	N	X	Ss	T	P
Güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki.	Kadın	135	4,53	,579	-2,601	,010
	Erkek	153	4,68	,404		
Prososyal ve dinî-entelektüel sorumluluk.	Kadın	135	4,47	,629	-3,423	,001
	Erkek	153	4,69	,432		
Motivasyonel dindarlık toplam.	Kadın	135	4,50	,584	-3,052	,002
	Erkek	153	4,68	,393		

Tablo incelendiğinde, erkek üniversite öğrencilerinin alt boyut ve toplam ölçek puan düzeylerinin kadın öğrencilerden anlamlı seviyede yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Bu bulgular ışığında üniversite öğrencilerinin cinsiyet faktörünün motivasyonel dindarlıkta önemli bir belirleyici olduğu görülmektedir.

Kız ve erkek çocuklarının toplumsal yapı içinde farklı değer yargılarına göre yetiştirildiği bilinmektedir. Örneğin; ayıp ya da günah gibi kavramlar erkek çocuklarından ziyade kız çocuklarına daha fazla benimsetilmektedir. Bu noktada yetişkinlik döneminde dini tutum ve görüşlerin cinsiyet faktörüne göre farklılaşması beklenen bir sonuçtur. Yapılan bu çalışmada kadın ve erkek öğrencilerin motivasyonel dindarlık düzeylerinin anlamlı farklılık sergilediği bulunmuş, ulaşılan verilere göre erkek öğrencilerin kadın öğrencilere kıyasla motivasyonel dindarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alan yazında bu konuya ilişkin yapılan araştırmalarda da (Uysal ve Turan, 2019: 67; İnce, 2019: 63) erkeklerin kadınlara kıyasla dinî tutumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiş, kadın ve erkeklerin farklı toplumsallaşma aşamalarından geçmeleri dolayısıyla dinî yaklaşımlarının çeşitlilik sergileyebileceği ifade edilmiştir (Doruk, 2019: 45). Ancak literatürde yer alan bazı çalışmalarda kadın ve erkeklerin farklı toplumsal süreçlerden geçmelerinin ya da farklı demografik özelliklere (farklı kültürel çevrede yetişme, kentsel ya da kırsal alanda yaşama vb.) sahip olmalarının dindarlık düzeyini nasıl etkilediğine dair net bulgular bulunmamaktadır. Bununla birlikte kadın ve erkeklerin dindarlık düzeyleri arasında farklılık bulunmasının diğer bir nedeni olarak erkekler ile kadınların dini gruplara üye olma düzeylerinin birbirinden farklı olmasının yattığı düşünülebilir. Baynal (2017: 217) tarafından yapılan çalışmada da kadınların dini gruplara üye olma durumlarının dini tutum ve davranışlar ile dindarlık düzeyi üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir.

İmamoğlu ve Yavuz (2011: 209)'un yapmış olduğu araştırmada da bireyin dinî konulara ilgili bakış açılarının içinde dini konulara eğilim, doğa olaylarından etkilenme, eğitim ve öğretim, gerçekleştirilen gözlemler ve yaşadığı yer gibi unsurların yer aldığı belirtilmiştir. Bu kapsamda kadın ve erkek öğrencilerin farklı toplumsallaşma süreçlerinden geçtikleri için dinî tutum ve görüşlerinin farklı olmasının muhtemel bir sonuç olduğu söylenebilir. Ayrıca gerçekleştirilen bazı araştırmalarda (Dursun, 2020: 42) kadın ve erkek yüksek öğrenim düzeyi öğrencilerin dine karşı yaklaşımlarının anlamlı farklılık sergilemediği tespit edilmiştir. Literatürde yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman kadın ve erkeklerin toplumsallaşma sürecinde farklı evrelerden geçmeleri ve dini ibadetlere zaman ayırma düzeylerinin birbirinden farklı olması gibi nedenlerle

dindarlık düzeylerinin farklılık göstereceğini söylemek mümkündür. Yapıcı (2016: 153) kadın ve erkeklerin dindarlık düzeyleri arasında farklılık bulunmasının temelinde araştırmaların yapıldığı grupların farklı sosyo-kültürel ve demografik çevrelerde yaşayan bireyler üzerinde yürütülmesinin yattığını belirtmiştir. Bu nedenle kadın ve erkeklerin dindarlık düzeyleri arasındaki farklılıklara ilişkin net farklılıklara ulaşılmamasının mümkün olmadığı belirtilmiştir.

Kadınların erkeklere kıyasla motivasyonel dindarlık düzeylerinin daha düşük olmasının temel nedenleri arasında kadın ve erkeklerin cinsiyet rollerinin önemli bir etkiye sahip olması yatmaktadır. Bu konuda yapılan bir çalışmada kadınların toplum içinde birincil görevlerinin ev işlerini yapma ve çocuk yetiştirme gibi görevlerden meydana geldiği, bu nedenle kadınların dini konulara ayıracak zamanlarının yetersiz olduğu belirtilmiştir (Kuzgun ve Sevim, 2004: 25). Yılmaz'a (2013: 139) göre de, tarihsel süreçte kadınların hayatları genellikle ev hayatı ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle kadınlar dini konulara erkekler kadar önem vermemiş, son yıllarda kadınların eğitim düzeylerinin artması ve sosyal hayata katılımlarının artması ile birlikte bu durum tersine dönmeye başlamış olsa da kadınların dini konulara erkekler kadar önem vermelerinin uzun zaman alacağı vurgulanmıştır. Çömez-Polat (2019: 24) tarafından yapılan çalışmada ulaşılan bulgular da literatürde yer alan bu görüşleri destekler niteliktedir. Söz konusu çalışmada kadınlara genellikle ev işlerinin ve annelik görevlerinin benimsetildiği, bu nedenle kadınların dini konulara yeterli düzeyde ilgi duymadıkları, başörtülü muhafazakâr kadınların dini konularda kendilerini erkekler ile eşit görme eğiliminde oldukları, buna karşılık kadın ve erkeklerin cinsiyet rolleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmadığı rapor edilmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak, araştırmadan elde edilen bulgular ışığında araştırmaya katılan bireylerin motivasyonel dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Üniversite öğrencilerinde motivasyonel dindarlık düzeyinin yüksek olmasının temel nedenlerinin başında Türkiye'de ilköğretim kademesinden itibaren din eğitimi verilmesinin ve geleneksel aile yapısında da dinî öğretilere önem verilmesinin yer aldığı düşünülebilir. Ülkemizde bu konuyla ilgili yapılmış benzer araştırmalarda da gerek farklı yaş gruplarındaki kişilerin gerekse yükseköğrenim düzeyi öğrencilerinin dini tutumlarının yüksek olduğu, dini tutum ve bilgilerin ortaya çıkmasında aile ve yakın toplumsal çevrenin önemli bir etkisinin bulunduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bunun yanında Türkiye'de bu konuda yapılan birçok çalışmada insanların kendilerini dindar ve Müslüman olarak tanımladıkları görülmüş, dindarlık düzeyinin insanların dinî yaşayışlarını ve dinî ibadetlerini etkileyen bir unsur olduğu belirlenmiştir.

Üniversite öğrencilerinde motivasyonel dindarlık düzeyinin yaş ve cinsiyet faktörleri kapsamında değerlendirildiği bu çalışmada öğrencilerin motivasyonel dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu, erkek öğrencilerin kadın öğrenciler ile karşılaştırıldığında motivasyonel dindarlık seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. İnsanların yaş gruplarına göre hayat görüşlerinin değişmesi, buna bağlı olarak dini tutum ve görüşlerinin değişiklik göstermesi muhtemel bir durumdur. Yapılan bu çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin motivasyonel dindarlık düzeylerinin yaş gruplarına göre anlamlı farklılık sergilemediği bulunmuştur. Bu neticenin elde edilmesinin altında araştırmaya dâhil olan öğrencilerin gelişim dönemleri itibarıyla dinî tutum ve görüşlerinin belirginleşmiş olmasının yer aldığı düşünülebilir. Literatürde yer alan ve farklı yaş gruplarında bulunan yetişkin bireyler üzerinde gerçekleştirilen bazı araştırma sonuçları da dini tutum ve görüşlerin yaş faktörüne göre değişmediğini göstermektedir.

Literatürde yer alan çalışmalarda özellikle cinsiyet değişkenine göre ele alındığı zaman kadınların dindarlık düzeylerinin düşük olmasında cinsiyet rolünün belirleyici olduğu, bu kapsamda kadınların dini konulara yönelmekten ziyade ev işleri ve çocuk yetiştirme gibi konulara ağırlık vermelerinin etkili olduğu görülmüştür. Kız ve erkek çocuklarının toplumsal yapı içinde

farklı değer yargılarına göre yetiştirildiği bilinmektedir. Örneğin; ayıp ya da günah gibi kavramlar erkek çocuklarından ziyade kız çocuklarına daha fazla benimsetilmektedir. Bu noktada yetişkinlik döneminde dini tutum ve görüşlerin cinsiyet faktörüne göre farklılaşması beklenen bir sonuçtur.

Elde edilen bulgulara göre, üniversite öğrencilerinin motivasyonel dindarlık düzeyleri üzerinde cinsiyetin önemli bir belirleyici olduğu, buna karşılık yaş faktörünün motivasyonel dindarlık üzerinde önemli bir belirleyici olmadığı söylenebilir.

Kaynakça

- Abanoz, S. (2008). 6-12 Yaş arası çocukların dini ve ahlaki gelişimlerinde anne ve babaların rolü. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, (1), 111-138.
- Abuzar, C. (2011). Dinin toplumsal yaşam üzerindeki etkisi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26(26), 143-153.
- Akbaş Ö. S. (2019). Kadınların dini tutum ve davranışları (Van il merkezi örneği). Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Apaydın, H. (2010). Münchener motivasyonel dindarlık envanteri: boyutsal kontrol ve denetim. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 287-312.
- Arslan, H. (2009). Dinî tutumların oluşum, gelişim ve değişimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 9(1), 77-96.
- Aydın, C. (2017). Üniversite öğrencilerinin dini tutum ile hayattaki anlam düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 89-108.
- Balcı, A. F. (2018). Kişisel değerler ve dindarlık ilişkisi üzerine bir inceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 40-63.
- Baynal, F. (2015). Yetişkinlerde dindarlık ve ruh sağlığı ilişkisinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 206-231.
- Baynal, F. (2017). Kadınların üye olduğu dini grupların tutum ve davranışlara etkisinin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *İslami İlimler Dergisi*, 12(3), 191-220.
- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Çekin, A. (2013). Dindarlık boyutları ve din öğretimi: ilk ve ortaöğretim din kültürü ve ahlâk bilgisi dersi öğretim programları (2010) çerçevesinde bir analiz. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(4), 245-261.
- Çolak, M. (2006). *Orta yaş döneminin psikolojik, dini inanış ve davranış özellikleri - Kayseri/Hacılar örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Çoştı, Y. (2009). *Toplumsallaşma sürecinde dindarlığı etkileyen faktörler (Samsun örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.
- Çömez-Polat, F. (2019). *Türkiye’de değişen dindarlık göstergeleri ve sosyal medya*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Doğan, Ş. (2007). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin dini tutumları (Ankara örneği)*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Doruk, A. (2019). *Demografik değişkenlere göre dini tutumlar: Konya örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Dursun, A. (2020). *Beden eğitimi öğretmeni adaylarının dindarlık düzeylerinin ve dini gruplara yönelimlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Gaziantep.
- Ferşadoğlu, S. (2013). *15-18 yaş Lise öğrencisi kızların dinî tutum ve davranışları (Yalova örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

- Giddens A. ve Sutton P.W. (2013). *Sosyoloji*. Malden MA, USA: Kırmızı Yayınevi.
- Grom, B. ve Hellmeister, G. (1998). Münchner Motivations Psychologisches Religiositäts-Inventar(MMRI): 181-203.
- Gülen, A.Y. (2007). *Kentleşme sürecinde dinî tutum ve davranışların değişimi (Ankara örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Güllü, İ. (2003). *Almanya'daki III. kuşak Türk gençlerinin dinî tutum ve davranışları- Köln örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Güneş, A. (2014). Sosyolojik olarak din ve toplum ilişkileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,24(1), 153-164.
- Gürhan, N. (2010). *Kadın akademisyenlerin din algılarının sosyolojik tahlili: Dicle üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Diyarbakır.
- Horozcu, Ü. (2010). Tecrübî araştırmalar ışığında dindarlık ve maneviyat ile ruhsal ve bedensel sağlık arasındaki ilişki. *Milel ve Nihal*, 7(1), 209-240.
- İmamoğlu, A. (2011). Üniversite gençliğinde dinî inanç ve umutsuzluk ilişkisi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(23), 205-244.
- İnce, N. (2019). *Dindarlık ve psikolojik dayanıklılık ilişkisi: Burdur örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Karabağ, R. (2019). Öğretmenlerin dinî tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (47), 531-565.
- Kavas, E. (2013). Demografik değişkenlere göre dinî tutum. *Akademik Bakış Dergisi*, 38, 1-20.
- Kaya, M. ve Aydın, C. (2011). Üniversite öğrencilerinin dini inanç ile ahlâki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30(30), 15-42.
- Kılavuz, M. A. (2005). Anne baba örnek davranışlarının çocukların ve ergenlerin dinî kişiliğinin oluşumuna etkileri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(2), 41-58.
- Kımtır, N. (2008). Üniversiteli gençlerde dindarlık ile benlik saygısı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(2), 39-60.
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı etkileyen faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-26.
- Kuzgun, Y. ve Sevim, S. A. (2004). Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 14-27.
- Novruzova, G. (2012). *Halk dindarlığı üzerine bir din sosyolojisi araştırması-Derbent (Dağıstan örneği)*. Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Tetik, H. O. (2020). Anne baba tutumları ve ailede çocuğun dinî gelişimi. *Universal Journal of Theology*, 5(2), 135-171.
- Uysal, V. ve Turan, Y. (2019). Üniversite öğrencilerinde sürekli kaygı, dindarlık ve saldırganlık eğilimleri arasındaki ilişkiler. *Bilimname XL*, 2019(40), 67-104.
- Uysal, V.ve Turan, Ş.(2014). Motivasyonel dindarlık ölçeği (MMRI) üzerine bir değerlendirme. *Journal of Islamic Research*, 25(1), 15-27.
- Yakut, S. (2016). *Öğretmenlerde yabancılaşma, yalnızlık ve dindarlık ilişkisi: Polatlı örneği*. Doktora tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Yapıcı, A. (2012). Kadın dindarlığı algısal bir yanılı mı, yoksa gerçeklik mi. *Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları*, 60-67.
- Yapıcı, A. (2016). Cinsiyete göre farklılaşan dindarlıklar ve kadınlarda dinsel yaşamın farklı görüntüleri. *Dini Araştırmalar*, Kadın Özel Sayısı, 131-161.

-
- Yıldırım, S. ve Gürsu, O. (2021). Yetişkinlerde Dindarlık ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi. *Turkish Academic Research Review*, 6(1), 27-54.
- Yılmaz, K. (2013). Üniversite öğrencilerinin dini yönelimleri ile bireysel değerleri arasındaki ilişki. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 129-146.
- Yılmaz, S. (2016). Ortaöğretim öğrencilerinin dindarlık düzeyi ile problemleri internet kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.
-